

Управління освіти
військово-цивільної адміністрації
міста Торецьк Донецької області
Міський методичний кабінет
Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 9

ОПИС ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ЗА ТЕМОЮ:

***«Формування дослідницьких компетенцій
учнів на уроках української мови та
літератури»***

ППД учителя української мови та
літератури
закладу загальної середньої
освіти I-III ступенів № 9
військово-цивільної адміністрації
міста Торецьк Донецької області
Народи Наталії Іванівни
Куратор від ММК
Скрипниченко Наталія Олексіївна

Торецьк-2020

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

<i>Прізвище, ім'я, по батькові</i>	Народа Наталія Іванівна	
<i>Дата народження</i>	03.12.1953	
<i>Освіта</i>	Повна вища	
<i>Повна назва вищого навчального закладу, який закінчив, рік закінчення</i>	Ворошиловградський державний педагогічний інститут ім.Т.Г.Шевченка, 1975	
<i>Спеціальність за дипломом</i>	Учитель української мови та літератури	
<i>Місце роботи</i>	Заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 9 військово-цивільної адміністрації міста Торецьк Донецької області	
<i>Посада</i>	Учитель української мови та літератури	
<i>Стаж педагогічної роботи</i>	39 років	
<i>Кваліфікаційна категорія</i>	Кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії»	
<i>Звання</i>	«Учитель-методист»	
<i>Нагороди</i>	Значок «Відмінник освіти»	
<i>Проблема, над якою працює</i>	«Формування дослідницьких компетенцій учнів на уроках української мови та літератури»	
<i>Наявність друкованих робіт з теми досвіду</i>	Журнал «Відкритий урок» № 2, 2012	

ЗМІСТ

I	Теорія питання.....	3
	1. Дослідження як технологія навчання	
	2. Принцип трикутника знань	
	3. З історії виникнення дослідження як технології навчання	
	4. Педагогічні можливості уроків-досліджень	
II	Практична частина.....	6
	1. Етапи дослідження	
	2. Типи досліджень	
	3. Вплив дослідження на формування особистості учня	
	4. Дослідницька діяльність учнів на уроках мови та літератури (приклади учнівських досліджень)	
	5. Алгоритм учнівської рефлексії	
III	Висновки та рекомендації.....	17
IV	Додатки.....	19
V	Список використаних джерел.....	40

ТЕОРІЯ ПИТАННЯ

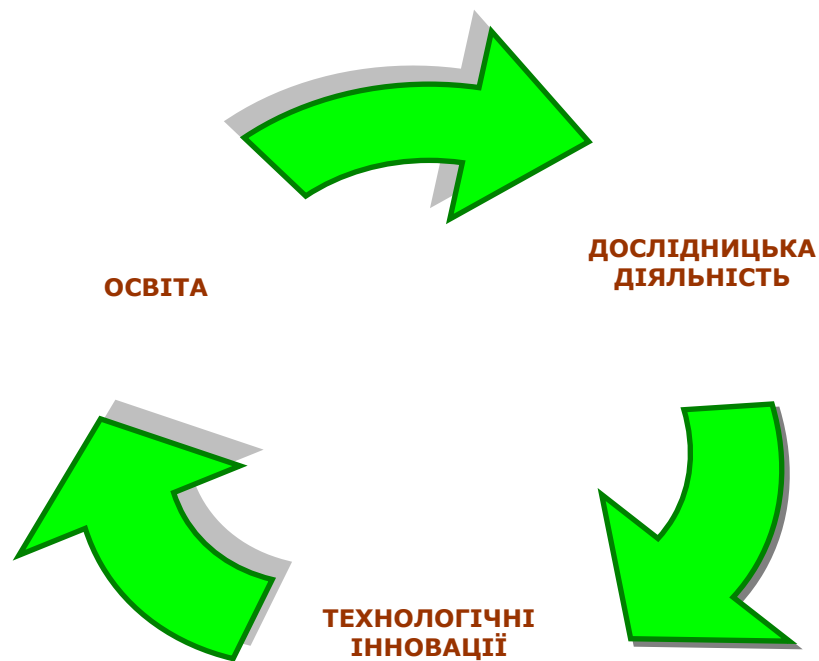
Сучасний розвиток шкільної мовної та літературної освіти потребує переосмислення як змісту, так і технологій навчання, що передбачають інтерактивну діяльність учнів. Практика доводить, що в умовах традиційного навчання розвинути у кожного школяра потрібні вміння та навички, здібності та компетентності неможливо. Тому сучасна наука пропонує інноваційні педагогічні технології, які сприяють підвищенню мотивації навчання учнів, забезпечують діяльну основу уроку, суб'єктивні відносини між учасниками навчального процесу з акцентом на саморозвиток й самореалізацію кожної особистості. Однією з багатогранної палітри існуючих сьогодні інноваційних технологій є дослідження, втілене в процес навчання. Саме **дослідження як технологія навчання і формування дослідницьких компетенцій учнів** буде об'єктом основної уваги в моїй роботі.

Тож **гіпотеза:** *ефективне дослідження передбачає наявність у дослідника щирого наполегливого інтересу до предмета, що ним вивчається; тільки за такої умови ми отримаємо бажаний результат – набуття та міцне засвоєння дослідником нових знань, можливість застосування їх на практиці, подальше розширення уявлення про предмет вивчення й, цілком ймовірно, здійснення відкриття.*

Доведемо це практичним досвідом.

Предметом мого дослідження сьогодні постала ціла низка питань:

- *як викликати запальну цікавість в учнів;*
- *як зробити так, щоб учні ставали співавторами уроку;*
- *як спонукати учнів на самостійний пошук нового;*
- *як зробити, щоб юний дослідник сам відчув значущість та необхідність зробленого на уроці відкриття;*

- *як дослідницькі компетенції знайдуть втілення у реальному житті.*

Схема 1. Принцип трикутника знань

Основний принцип європейської освіти – орієнтація на результат. Звідси маємо принцип трикутника знань, який полягає у максимально тісному пов'язанні освіти, дослідницької діяльності та інноваційних технологій. Тобто школа, зокрема старша школа, має бути не лише центром передання знань від учителя до учня, а й осередком дослідницької діяльності. Працюючи над проблемою формування дослідницької компетенції та вдосконалюючи навички самостійної філологічної роботи з науково-навчальними та художніми текстами, ставлю перед собою завдання – навчити учнів:

- самостійно здобувати інформацію з різних джерел;
- застосовувати набуті знання на практиці;
- самостійно досліджувати текстовий матеріал, формулювати висновки;
- критично мислити, розв'язувати проблеми, приймати рішення;

- виробляти особисту відповідальність за свої дії, як індивідуальні, так і групові;
- взаємодіяти та співпрацювати в команді.

«Прагнення до знань, живиться тисячами невсипущих, невтомних корінців нелегкої, але радісної, привабливої, жаданої для дитини праці»

В. Сухомлинський

При цьому учень повинен чітко усвідомити, що його знання, розумовий, духовний розвиток повинні спиратися на власні зусилля. Особливу цінність для учня має шлях, яким він пройде, розв'язуючи поставлену перед ним проблему. Учень оволодіває методом праці, у нього формуються дослідницькі компетенції, які в майбутньому він зможе застосовувати до аналогічних завдань.

Дослідження як технологія навчання виникла не вчора і не сьогодні. В епоху середньовіччя значні можливості дослідницьких пріоритетів у навчанні підростаючого покоління стали предметом пильної уваги визначних філософів і педагогів. У XV–XVI ст. Фр. Рабле і М. Монтень відстоювали потребу освоєння дітьми реальних корисних знань, підкреслювали важливість для їхнього розвитку самостійних суджень, спрямованих на вивчення речей, а не порожніх слів.

Більш докладне, всебічне, системне вивчення дослідницького методу в навчанні і проблем його застосування почалося в 60-ті роки ХХст. З'явилися вагомі праці: «Про методи навчання» (М. Н. Скаткін, І. Я. Лернер), «Використання експериментального методу дослідження у викладанні фізики» (В. Н. Биков), «Шкільні дослідницькі завдання» (В. В. Успенський) та інші.

Сучасна вища школа України, впроваджуючи ідеї Болонського процесу та європейські стандарти освіти за принципами ECTS, активно використовує дослідницький метод навчання як один з основних.

Саме тому програма з української мови (10–11 кл.) скерована на доцільність виконання завдань дослідницько-пошукового характеру (проведення дослідження на основі шкільних підручників з різних

навчальних предметів, робота з довідковими джерелами, організація самостійної роботи учнів над аналізом мови художніх творів тощо).

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Чи згодні ви, що учень у своєму навчанні уподібнюється вченому, який особистими зусиллями, долаючи різні труднощі, досліджує природу, суспільство, людину і здобуває нові знання? Якщо так, розглянемо це питання на практиці.

Сьогодні суспільство ставить перед школою завдання виховати творчу особистість, розвинути творчі задатки дітей, навчити їх мислити, здобувати знання самостійно й застосовувати їх на практиці. Вирішення цих завдань якраз і можливе під час проведення уроків-досліджень.

Педагогічні можливості уроків-досліджень такі:

- набування знань самостійно, а не отримання їх у готовому вигляді;
- удосконалення мислення, розвиток аналітично-синтетичної діяльності старшокласників, уміння зіставляти і порівнювати, аналізувати й синтезувати, узагальнювати й абстрагувати, висувати твердження й аргументувати, уявляти й систематизувати уявлення;
- скерування учнів на динамічний пошук примушує їх стати дослідниками, співавторами уроку;
- глибинне осмислення нових знань на підставі попередніх і життєвого досвіду, в результаті чого навчальний матеріал міцніше запам'ятовується і здебільшого стає переконанням учнів, основою їх майбутнього світогляду;
- сприяє формуванню людини з гнучким розумом, творчими нахилами, стимулює учнів не обмежуватися на уроках емпіричним узагальненням фактів, а глибоко проникати в їхню суть.

Робота учнів над дослідженням складається з кількох етапів:

I етап Організаційний

Визначаємо тему та мету дослідження, формулюємо проблему.

II етап Планування діяльності

Визначаємо джерела інформації, розподіляємо завдання, проєктуємо бажані кінцеві результати.

III етап Дослідження матеріалів з теми

Вивчення й опрацювання мовного чи літературного матеріалу, його аналіз, формулювання висновків.

IV етап Результати роботи

Оформлення результатів роботи; ознайомлення зі змістом дослідження, оцінка роботи.

Урок-дослідження має свої особливості. Полягають вони, перш за все, в тому, що:

- учні, стикаючись із проблемою, визначають методологічну основу її розв'язання (вчення, теорії, положення, принципи, ідеї тощо);
- формулюють проблему як тему навчального дослідження та визначають його методологічну характеристику (актуальність, об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методику дослідження).

Нижче наведено типи досліджень, які я використовую на уроках мови та літератури.

Типи досліджень

Аналітичне дослідження	<i>1) Прочитати уривок тексту. Чи можна назвати висловлювання змістовним? Додати потрібну частину тексту для його цілісності й завершеності. Визначити стиль (при потребі</i>
-------------------------------	---

	скористатися пам'яткою «Стилі мовлення») 2) З'ясувати лексичне значення слів, їх морфологічну будову (за словником іншомовних слів). Дослідити, до якої групи запозичень належать ці слова: бігборд, дрескод, нетбук, онлайн, сейшн тощо.						
Лінгвістичне дослідження	1) Записати в дві колонки слова розмовного і наукового стилів. Здійснити взаємоперевірку, аргументувати оцінку, порадити спосіб усунення помилок.						
Дослідження зіставлення	1) Виконати переклад слів з російської мови на українську. Обґрунтувати різницю правопису співзвучних слів: пятьдесят, одиннадцать, счастливый, областной. 2) Порівняти характер образів художнього твору (Чіпка і Грицька в романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні»)						
Дослідження-моделювання	1) Змодельовати словосполучення, поєднавши слова лівої і правої колонок. Пояснити відмінність у відмінках значень слів-синонімів і паронімів: <table> <tr> <td>1 стан</td><td>А географічний</td></tr> <tr> <td>2 становище</td><td>Б економічний</td></tr> <tr> <td>3 положення</td><td>В родинний</td></tr> </table>	1 стан	А географічний	2 становище	Б економічний	3 положення	В родинний
1 стан	А географічний						
2 становище	Б економічний						
3 положення	В родинний						

	<i>Г матеріальний</i> <i>Г тіла</i> <i>Д здоров'я</i> <i>Е службовий</i>
	1 – Б, В, Д; 2 – Г, Е; 3 – А, І 2) <i>Встановити відповідність між персонажами твору та їх характеристиками на основі прочитаного тексту.</i>
Навчальне дослідження	1) <i>Прочитати наукові твердження за підручником. Виконати вправу, спираючись на зміст опрацьованого матеріалу: наприклад, записати сполучення слів у формі кличного відмінка; виділити закінчення. Дослідити, які сполучення слів мають паралельні форми: пан фізик, пан учитель, друг Ярослав, пані Надія, колега Ірина, добродій куратор, брат Микола, сестра Анастасія.</i> 2) <i>Прочитати поезію Богдана-Ігоря Антонича «Вишні», виконати ідейно-художній аналіз (за опорним планом). Порівняти свою роботи з матеріалами, вміщеними у підручнику, внести доповнення.</i> 3) <i>Скласти теза за критичною статтею підручника «Еміграційна</i>

	<i>література». Записати власні висновки.</i> <i>4) Доповнити опорний конспект, поданий на уроці вчителем, цитатами з виучуваного твору.</i>
Творче дослідження	<i>1) Скласти алгоритм з теми (за вивченим правилом, наприклад, правопис не з різними частинами мови);</i> <i>2) Підготувати проект-дослідження на основі вивченої теми на уроці з української мови – «Мовна палітра», літератури – «Мисливські усмішки» О. Вишні;</i> <i>3) Робота з текстами художньої літератури (поезія, проза) за самостійно обраними темами (індивідуальна, групова)</i>

Урок-дослідження, безперечно, формує особистість.

Схема 2. Особливості уроку-дослідження

Перспективними, на мою думку, є уроки розвитку зв'язного мовлення в 10-11 класах, коли йде вдосконалення відшліфовування умінь складати реферати, доповіді для публічного виступу. При цьому ставлю за мету формування не лише інтелектуально-мовленнєвих умінь, необхідних для активної мовленнєвої діяльності, а й поглиблення дослідницької компетентності, розвиток креативного мислення старшокласників.

Учні обирають форму доповіді:

- компілятивну (побудовану на основі опрацьованих джерел);
- творчу (з елементами власних висновків, прикладів) або беруть участь у створенні індивідуальних чи групових проєктів.

Оскільки програмою з української мови передбачено написання доповідей, пов'язаних з виучуваними предметами, пропоную літературні теми. Наприклад, «Виразність художніх засобів у кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна» (у новелі М. Хвильового «Я (Романтика)» тощо). Під час виконання творчих робіт (написання доповідей, створення проєктів) учні

на практиці використовують теоретичні знання з таких тем програми з мови: «Стилістичні засоби синтаксису», «Виразальні засоби риторики» тощо.

Отже, учні повторно звертаються до вивченого твору, вчать застосовувати теорію на практиці, розвивають аналітичні навички. Наприклад, уривки з творчого проекту учениці 11 класу Бережної Е. свідчать про достатній рівень дослідницької компетенції. До вашої уваги уривки з роботи на підтвердження тези: «Перші сторінки кіноповісті О. Довженка зачаровують читача поетичною, яскравою мовою. Літературна лексика тісно переплітається з просторічною, створюючи реалістичний колорит тогочасного села. Розглянемо початок твору. Ось невгамовна мати малого Сашка садить навесні город:

– Нічого в світі я так не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізошло. Коли вилізе із землі всяка росиночка, ото мені радість – любила приказувати вона. Слова «проізошли», «всяка росиночка», свідчать, що перед нами жінка хоч і не освічена, але з доброю душею та відкритим серцем.

Простежимо наступний епізод, зокрема, діалог Сашка з дідом.

«Любив дід гарну бесіду й добре слово. Часом по дорозі на луг, коли хто питає у нього дорогу на Борзну чи Батурин, він довго стояв серед шлях і, махаючи пужалном, гукав у слід подорожньому:

– Прямо, та й прямо, та й прямо, та й нікуди не звертайте...

Добра людина поїхала, дай їй Бог здоров'я – зітхав він лагідно...

– А хто вона, діду, людина ота? Звідки вона?

– А Бог її знає, хіба я знаю... Ну, чого стоїш як укопаний? – звертався дід до коня, сідаючи на воза. – Но, трогай, – бо ну...» Тут і кмітливість старого діда, і його щира вдача. Автор доречно використав фразеологізм «стоїш як укопаний», підкресливши тим самим істину, відбиту у прислів'ї: «Народ скаже, як зв'яже».

Учениця досліджує також синтаксис твору, особливості вживання окремих частин мови. Зокрема, заслуговує на увагу дослідження щодо використання займенників.

«Я відстежила використання займенників на сторінках кіноповісті. При розмові зі старшими вживається займенник «ВИ», цим підкреслено споконвічну повагу дітей до батьків, що є визначальною рисою менталітету українців.

«– Мамо, а чи не принесли б ви мені мисочку узвару? – звернувся він (дід) до своєї матері».

У сучасному житті це вважається застарілою формою звертання. Але я була в одному селі на Чернігівщині і чула, як діти і мого віку, і зовсім дорослі звертаються до своїх батьків на «Ви». Я спочатку була здивована, але зрозуміла, що таким звертанням вони підкреслюють повагу до старших. Хто знає, може, і ми повернемось до цієї форми звертань, що була до певного часу усталеною для українців. І цьому сприятимуть твори О. П. Довженка». Отже, робота над доповіддю-дослідженням допомогла не тільки глибше зрозуміти зміст прочитаного твору, застосувати теоретичні знання в практичній роботі, але, на мою думку, посіяла мелодію рідного слова в душу дитини. І засів цей, сподіваюсь, дасть плідні результати.

Як показує досвід, ефективність уроку багато в чому залежить від форми організації навчання. Зараз все більшою мірою у педагогічній практиці використовуються нетипові уроки, які

«Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися...»

В. Сухомлинський

відрізняються від традиційних структурою та способами проведення. Цього вимагає час, адже щоб сформувати життєві компетенції учнів, необхідно будувати урок на основі самодіяльності учнів у навчальному процесі, їх самоорганізації, розвитку їх особистості, колективної навчальної діяльності. Таку можливість надають вчителю уроки-семінари, в процесі підготовки та проведення яких відбувається закріплення, розширення та поглиблення знань

учнів, формуються дослідницькі компетенції та вдосконалюються навички самостійної пошуково-творчої роботи. Використовуючи прийоми дискусії, дослідження, обговорення, вирішення проблемних питань, учитель допомагає учням самореалізуватися на уроці, розвиває потребу і мотиви до самовдосконалення й самоосвіти.

Наприклад, під час проведення уроку-семінару в 10 класі за романом П. Мирного та І. Білика «Хіба ревуть воли як ясла повні?» учні отримують питання для обговорення на семінарі, серед яких є такі, які потребують досконалого дослідження тексту. Зокрема, в шкільних хрестоматіях не подається зміст другої частини роману, або подається дуже стисло. Тож пропоную групі учнів взяти на себе роль дослідників-літературознавців і з'ясувати місце та значення цієї частини роману для розкриття важливих проблем у творі. Також для дослідження пропоную й такі цікаві питання: «Мовне багатство роману. Використання елементів усної народної творчості», «Скласти анкету Мирона Гудзя й довести, що він своїми вчинками знеславив козацький рід». Питання до семінару пропонуються учням попередньо, при роботі над ними вони звертаються за консультаціями. Це самостійна робота учнів, але виконується вона під керівництвом учителя. Таким чином, управління розвитком дослідницьких компетенцій учнів є внутрішнім джерелом ефективності їх мовної і літературної освіти. Маючи необхідні навички роботи з літературними творами, в 10 класі дітям під силу виконати різні види практичних робіт, знову ж таки досліджуючи текст, – роблячи власні висновки. Наприклад, тема «Метафоризація як один із засобів збагачення мови» розглядається на основі дослідження тексту новели М. Коцюбинського «Intermezzo». Даючи учням тему практичної роботи, ставлю конкретну мету: довести, що вжиті в новелі «Intermezzo» метафори збагачують мову, допомагають глибше розкрити зміст твору, душевний стан ліричного героя.

Досліджуючи текст, учні не тільки поглиблюють знання з теорії літератури, але й розвивають аналітичне мислення, вчаться бачити і відчувати красу і багатство рідної мови.

Приклад з творчої роботи учениці. «У тексті новели «Intermezzo» зустрічається багато яскравих метафор, які не тільки увиразнюють мову твору, але й несуть ідейне навантаження. Наприклад, метафорою «Ти бичуєш святую тишу землі скреготом фабрик...» Коцюбинський показав своє розчарування містом, у якому немає спокою, тиші, що іноді так потрібні людині. Метафора «Стаєш невільником свого многоголосого звіра» вказує на залежність людини від свого соціального середовища, її поневолення метушнею міста».

Ці невеличкі уривки з роботи десятикласниці ще раз доводять можливість формування дослідницьких компетенцій в процесі вивчення української мови та літератури.

Підбиваючи підсумок свого виступу, хочу наголосити, що в реальній практиці творчі роботи учнів у формі досліджень є органічним поєднанням практичної дії та мислення, а це – необхідна умова розвитку особистості учня, його інтелектуального та творчого потенціалу. Коли читаю складені моїми учнями вірші, радію і розумію, що любов до рідного слова таки вклала в душі моїх вихованців.

Вірш дев'ятикласниці, навіяний роздумами над творами Г. Сковороди:

ДУМКИ

Кожна людина гадає в житті:

Що їй робити, куди їй іти?

Яким є призначення? Що то – любов?

Звідки береться у тілі в нас кров?

Чом не літаєм, як вільная птиця?

Дітей зберігаєм, як тая орлиця?

Що таке зло, а що є добро?

*Що таке золото, а що є срібло?
Скільки людині потрібно багатства,
І чи у ньому є справжнєє щастя?
Щоб зрозуміти зміст цих запитань,
Одна людина присвятить життя,
Інша ж без сенсу піде в забуття.*

Вірш шестикласниці Іванової Світлани:

ПОРАДА

*Для чого потрібні книжки?
Для того, щоб добре читати,
Для того, щоб краще все знати:
Про Землю, про море, про зоряний шлях,
Про те, що в поета було на вустах...
Читайте розумні книжки – мудрішими станете ви!*

Діти не тільки бачать і відчують прекрасне в природі, вони вміють провести паралелі з життям людини. Вкладають свої філософські роздуми у коротенькі, але зворушливі віршовані рядки.

Що дає учням самостійна робота над дослідженням? Щоб проаналізувати її вплив на дитину і зрозуміти доцільність, ефективність у досягненні поставленої мети, проводжу самооцінку результатів за анкетами учнів.

Алгоритм учнівської рефлексії
Самооцінка результатів дослідницької діяльності

1. При виконанні роботи я:

- дізнався _____
- зрозумів _____
- навчився _____

2. Найкраще в мене вийшло _____

3. Мої труднощі при виконанні роботи _____

4. Які зміни відбулися у мене:

- в знаннях з предмета _____
- в умінні відчувати настрій твору, його емоційний фон _____
- у моїх творчих здібностях (навчився складати поезії, критичні нотатки щодо прочитаних творів, проводити паралелі між сюжетами творів та ситуаціями з реального життя, знаходити мораль у прочитаному тощо) _____
- відчув у собі здатність усвідомлювати (мовні явища, зміст худ. твору тощо) _____

5. Сам собі бажаю _____

Як бачимо, певний рівень дослідницьких компетенцій формується в процесі урочної роботи за умови використання різних видів дослідницьких завдань. Для досягнення успішного результату саме на уроках повинна розвинути зацікавленість учнів дослідницькою діяльністю. Шлях від цікавості до зацікавленості допоможуть дітям пройти різні типи тренінгових вправ, які доречно застосовувати в середній та старшій школі, максимально використовуючи навчальний матеріал уроку як об'єкт дослідження. Адже усвідомлення того, що важливе знаходиться поруч, а не десь далеко, додає дітям упевненості, формує вміння спостерігати, аналізувати прочитане, застосовувати теоретичні знання на практиці. Цьому сприяють тренінгові вправи «Дослідницький майданчик», «Читацький практикум», «Чотири кути», «Діалог з мудрецем», «Акторський майданчик», «Скринька», «Клубок» тощо.

Результативність роботи у напрямку розвитку дослідницьких компетенцій доводять перемоги моїх учнів у різноманітних конкурсах та предметних олімпіадах:

- конкурс знавців української мови ім.П.Яцика (Полосенко Є., III місце; Новікова І., III місце);
- мовно-літературний конкурс ім.Т.Шевченка (Полосенко Є., I місце);
- міський етап предметної олімпіади з української мови та літератури (Полосенко Є., I місце; Євсікова А., II місце; Середня О., I місце);
- всеукраїнський конкурс «Березневі містерії» (Полосенко Є., переможець).

Я впевнена, що школа ХХІ століття – це школа самореалізації і саморозвитку особистості, а саме дослідницька діяльність учнів сприяє формуванню особистості, здатної реалізувати свої творчі здібності, максимально розкрити креативний потенціал у майбутньому дорослому житті.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Тренінгові вправи за творами Івана Котляревського «Енеїда», «Наталка Полтавка»

І. Котляревський

«Енеїда»

І. Вправа «Моделювання»

1. Змодельуйте дерево, на листках напишіть імена персонажів поеми «Енеїда».
2. На коренях дерева запишіть проблеми, порушені автором.
3. На стовбурі позначте ідею поеми.

ІІ. Вправа «Скринька»

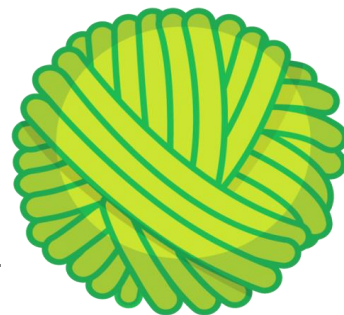
1. Які ідеї «Енеїди» є актуальними для сьогодення?
2. Складіть лист-подяку І.Котляревському за безсмертний твір.

Учні працюють у 3-4-х групах, обмірковують і відстоюють власні думки; найгрунтовніші відповіді записують на аркушах паперу, складають до скриньки(конверту). Спікер групи озвучує зміст відповідей, обираються найбільш правильні й точні. Після обговорення матеріали складаються до загальної скриньки. Вчитель - арбітр підсумовує результат роботи, оцінює роботу учнів.

ІІІ. Вправа «Клубок»

Учні працюють у 3-4-х групах і складають сюжетний ланцюжок по черзі за змістом твору, записи роблять різнокольоровими ручками. Правильність відповідей перевіряють два учні - арбітри під керівництвом учителя.

IV. Вправа «Дослідник»

Учні повинні знайти прислів'я, приказки, фразеологізми, використані в поемі, та пояснити їх значення у творі.

V. Вправа «Діалог з мудрецем»

Учні повинні дати відповіді на питання:

№1

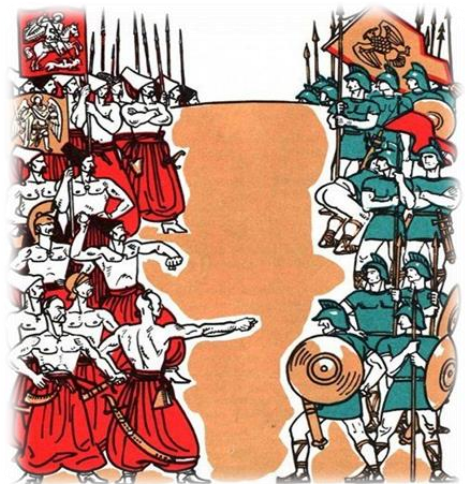
- Хто і чому назвав «Енеїду» «енциклопедією українського життя XVIII століття»?
- Що символізує пекло в поемі?
- Які суспільні вади засуджено у творі?

№2

- Доведи, що «Енеїда» – бурлескливо – травестійна поема
- За допомогою яких мовних засобів створено комічний ефект?
- Низ та Евріал – герої?

№3

- Яку роль у поемі виконує художній прийом – алюзія?
- У чому суперечливість вдачі Енея?
- Які позасюжетні елементи використано в поемі?

№4

- Які риси національного характеру втілено в образі Енея?
- Як розкрито в поемі проблему соціальної нерівності?
- «Енеїда» – твір травестійний?

VI. Вправа «Акторський майданчик»

Учні працюють у чотирьох групах:

I група складає короткометражний сценарій за змістом поеми;

II група готує монологи від імені героїв поеми(за вибором);

III група готує діалоги між героями(Низ – Евріал, Еней – Лавинія);

IV група складає презентацію до твору.

I. Котляревський

«Наталка Полтавка»

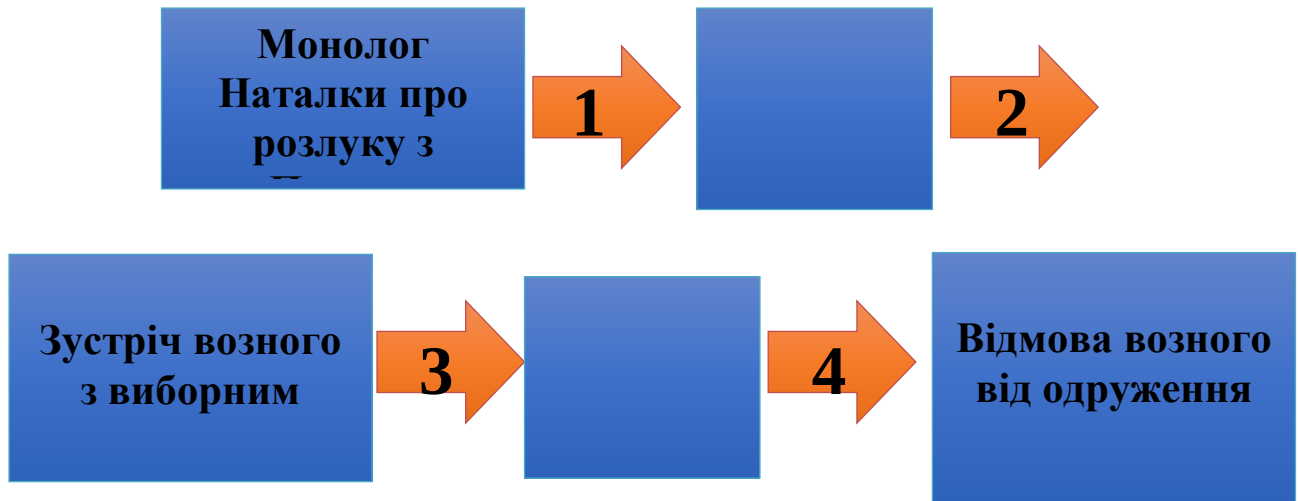
I. Вправа «Моделювання»

Змодельуйте квітку, на пелюстках напишіть імена персонажів, на середині запишіть жанр твору «Наталка Полтавка».

II. Вправа «Перерваний ланцюжок»

Завдання: заповнити пропущені ланки сюжетного ланцюжка:

III. Вправа «Життєва валіза»

1. Які висновки ви зробили за змістом п'єси?
2. Сформулюйте 4-5 життєвих порад, які б ви взяли на озброєння в майбутньому дорослому житті.

Учні працюють у 3-4-х групах, обговорюють і записують свої думки на аркушах, складають до конверту –валізи. Спікер групи озвучує зміст, учні обмінюються думками. Складається спільна «життєва валіза».

IV. Вправа «Подарунок»

1. Підготувати на аркушах паперу контури сорочки.
2. «Зшити» паперову сорочку, оздобити орнаментом.
3. На зворотному оберті сорочки скласти лист головній героїні п'єси «Наталка Полтавка».

V. Вправа «Веселка на двох»

1. Намалюй веселку.
2. На кожному кольорі напиши риси характеру дійових осіб п'єси.
3. Обміняйся веселкою з сусідом по парті, щоб перевірити, хто швидше вгадає героя твору.

VI. Вправа «Чотири кути»

Оберіть життєву позицію героя, поясніть власний вибір:

- Возний просить виборного допомогти йому в «сердечному ділі». Той погоджується.
- Терпилиха не дає благословення на одруження Наталки з Петром.
- Наталка обіцяє все зробити заради спокою благополуччя матері.
- «Кого безталання нападе, тому ні в чім нема удачі» (Петро).

Кожна група обирає тему, складає вільне есе з теми. Після озвучення вчитель пропонує перейти в ту групу, де прозвучав

Тренінгові вправи до вивчення творчості В. Симоненка в 11-х класах (профільний рівень)

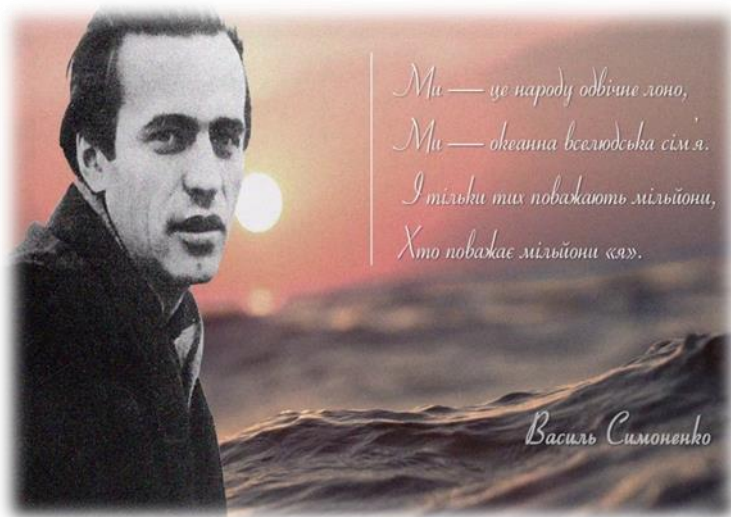
I. Вправа «Дослідницький майданчик»

Учні працюють у групах, досліджуючи проблему «Генерація «шістдесятників» і місце В. Симоненка в ній».

Перша група готує презентації.

Друга група складає «Літературну стежину».

Третя група подає матеріали у формі схеми з короткими коментарями.

II. Вправа «Читацький практикум»

1-й крок. Учні утворюють пари. Завдання : скласти тези до виступу «Ліричний герой поезій В. Симоненка – який він?»

2-й крок. Учні обирають поетичні твори:

- «Задивлюсь у твої зіниці»;
- «Ти знаєш, що ти людина?»;
- «Лебеді материнства»;
- «Я...»;
- «Ікс плюс ігрик»;
- «Є в коханні і будні, і свято»;
- «Казка про Дурила».

3-й крок. Озвучення творчих робіт за обраною темою.

4-й крок. Творча група укладає ілюстрований буклет «Ліричний герой поезій В.Симоненка»

III. Вправа «Акторський майданчик»

1-й крок. Літературний флешмоб за змістом поеми-містерії «Казка про Дурила»

2-й крок. Робота в парах. Учні готують діалоги:

- з батьком Дурила;
- з Дурилом;
- з представником «галасливої юрби»;
- з автором твору.

3-й крок. Творча група у складі двох – трьох учнів готує й виголошую монолог–меседж письменника молодому поколінню ХХІ століття(на основі прослуханих діалогів).

IV. Вправа «Веселка на двох»

Учні працюють у парах: на кольорах веселки один учень записує тему поезії, другий учень повинен упізнати вірш і записати його назву.

V. Вправа «Дві скриньки»

Учні працюють у групах: I група складає питання за біографією В. Симоненка, II група готує цитати з поетичних творів. Підготовлені матеріали складаються до скриньки. Учні I групи відповідають на питання учнів II групи і навпаки.

VI. Вправа «Клумба»

1-й крок. Підготувати різнокольорові паперові квіти.

2-й крок. Кожному учневі пропонується дати відповідь на питання «Чи є актуальною для сьогодення творчість Василя Симоненка?» (на прикладі конкретних поезій, творів).

3-й крок. Учні обирають квітку за кольором (блакитні й жовті – так; інші кольори – ні) прикрашають «клумбу» (плакат на дошці – «Витязь молоді української поезії»).

VII. Вправа «Подарунок»

1-й крок. Підготувати на аркушах паперу контури сорочки.

2-й крок. «Зшити» паперову сорочку, оздоблену орнаментом.

3-й крок. На зворотному боці сорочки записати слова з поезій В. Симоненка, що найбільше схвилювали і є меседж для нащадків.

Приклади:

- Можна все на світі обирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину;
- Україно! Ти для мене – диво;
- Маю я святе синівське право з матір'ю побути на самоті;
- У кожного «Я» є своє ім'я;
- Ми - не безліч стандартних «я», безліч всесвітів різних;
- Ти знаєш, що ти людина?

4-й крок. Обмінятися подарунками.

Тренінгові вправи

В. Винниченко
«Федько-халамидник»

I. Вправа «Моделювання»

1. Змодельуйте дерево, на листках напишіть імена персонажів оповідання «Федько-халамидник».
2. На стовбурі дерева напишіть головну думку оповідання.

II. Вправа «Скринька»

1. Які життєві поради ви б дали Федькові?
2. Батькам Федька?

Учні працюють у 4-х групах, обмірковують поради, записують їх на аркушах паперу, складають до скриньки (конверта). Спікер групи озвучує зміст порад. Найкращі поради після обговорення складаються до загальної скриньки.

III. Вправа «Клубочок»

Учні повинні дати відповідь на питання:

Як би ти вчинив (вчинила) на місці Федька в епізоді на річці, знаючи, що через Толю одні тільки неприємності?

На питання відповідають 2—3 учні, відстоюють свою думку в дебатах. Учні уважно слухають виступаючих. По закінченні виступів учитель пропонує приєднатися до того виступаючого, чийі думки вважає найбільш слушними. Аналізуємо, чий «клубочок» більший і чому.

IV. Вправа «Асоціативний куш»

V. Вправа «Редактор»

Уяви, що автор оповідання «Федько-халамидник» приніс оповідання в редакцію. Як редактор, прочитавши його, ти вніс деякі зміни в текст.

Які саме епізоди (епізод) ти змінив би?

Учні працюють в парах і записують свої думки на окремих аркушах, з яких

складаємо
колективний
фанфік

«Тореадори з Васюківки»

I. Вправа «Діалог з мудрецем»

Учні повинні дати відповідь на питання:

N 1

- Як ви розумієте справжню дружбу?
- Чи є в тебе справжній друг?
- Ява і Павлусь – справжні друзі? Обґрунтуй.
- Прокоментуй рядки повісті «Зраджувати друга це жахливо. Я ніколи не піду на зраду». Кому вони належать і як характеризують персонажа.

N2

- Наведи докази, що твір – пригодницький.
- Прокоментуй рядки: «Як добре живеться на світі, коли знайдено вихід із безвихідного становища!». Кому з персонажів вони належать?
- Чи завжди можна довіряти людині? Прокоментуй епізод з годинником.

N3

- Чи вдало у творі обрано оповідь від І-ї особи?
- Чому посварились друзі і чим закінчилася сварка?
- Які прислів'я про дружбу ти знаєш? Чи підтверджують вони основну думку твору?
- Наведи епізоди вірної дружби Яви і Павлика?

II. Вправа «Клубочок»

На аркуші паперу учні ланцюжком пишуть листа Яві і Павлику (по 1-му реченню). Після закінчення творчій групі пропонується підготувати малюнки, комікси за змістом твору.

III. Вправа «Життєва валіза»

- Які висновки ти зробив зі змісту повісті?
- Сформулюйте 4–5 життєвих порад, які б ви взяли собі за правила у повсякденному житті.

Учні працюють у 3–4 групах, обговорюють і записують свої думки на аркушах паперу, складають до конверту-валізи. Спікер групи озвучує зміст, діти обмінюються враженнями. Обирається краща «життєва валіза».

Емма Андіївська

Казка про ян

I. Вправа «Перерваний ланцюжок»

Завдання: заповнити пропущені ланки сюжетного ланцюжка.

Ланцюжок:

II. Вправа «Діалог з мудрецем»

N1

- Яке лексичне значення має слово «егоїст»?
- Як називають людину, яка сама «усе знає та вміє» і вважає, що то – найкраще?
- Поясни, чому брама відкрилася пастушкові?

N2

- Чому мешканці казкового міста біли майже вічні?
- Чому старий дідусь зміг почути пастушка?
- Яке символічне значення має мішок із самоцвітом?

N3

- Чому персонажі твору не мають імен?
- Поясни, чому руйнувалися вежі, які будували яяни?
- Чому цей твір можна вважати притчею?

III. Вправа «Словничок»

Випиши 10 незрозумілих слів з казки; поясни їх лексичне значення, скориставшись тлумачним словником.

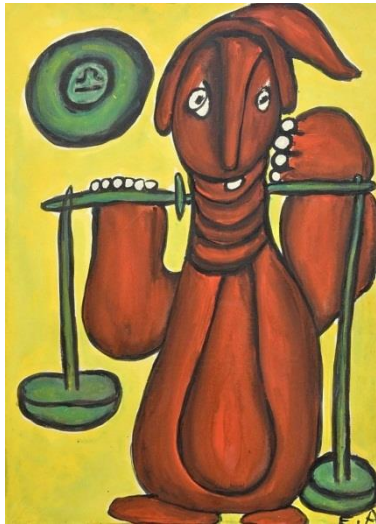
IV. Вправа «Подарунок»

1. Підготувати на аркушах паперу контури сорочки.
2. «Зшити» паперову сорочку, оздоблену орнаментом.
3. На зворотному боці сорочки записати гарні, щирі слова друзів, подрузі; побажання.
4. Обмінятися подарунками.

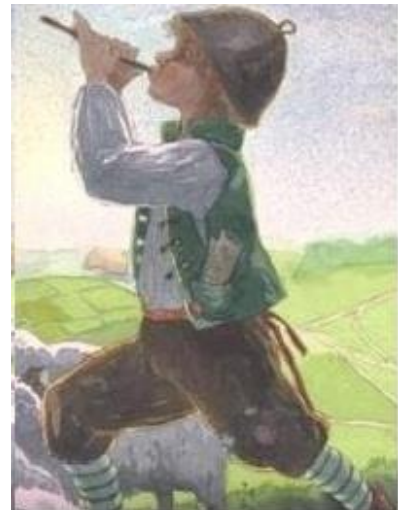
V. Вправа «Сенкан»

Яяни

Самовпевнені, егоїсти
Не чують, не допомагають, не можуть
Харчуються тільки власним «Я»

ЕГОЇСТИ

Пастушок

Щирий, співчутливий. Дивується,
міркує, співчуває. Здатен зрозуміти і
допомогти

ЛЮДИНА

П. Глазовий

Гуморески

I. Вправа «Ланцюжок»

- Які гуморески Павла Глазового ти читав (читала)?
- Склади повчальний ланцюжок за змістом гуморесок.

II. Вправа «Діалог з мудрецем»

N1

- Як батьки повинні виховувати дитину?
- Чи був талановитим хлопчик? (Гумореска «Найважча роль»)
- Чи справедливо мати вихваляє сина?
- Як батьки ставляться до твоїх успіхів?
- Визнач основну думку гуморески «Найважча роль».

N2

- Визнач жанр твору «Похвала».
- Розкрий алегорію твору.

Поясни зміст рядків:

*Бо на солодку похвалу
Не тільки мухи ловляться*

- Наведи схожий приклад із життя.

N3

- Яке значення в житті людини має рідна мова?
- Яку проблему П. Глазовий піднімає в гуморесці «Заморські гості»?
- Чому автор використовує діалог у гуморесці?
- Які суспільні вади висміює автор?

II. Вправа «Веселка на двох»

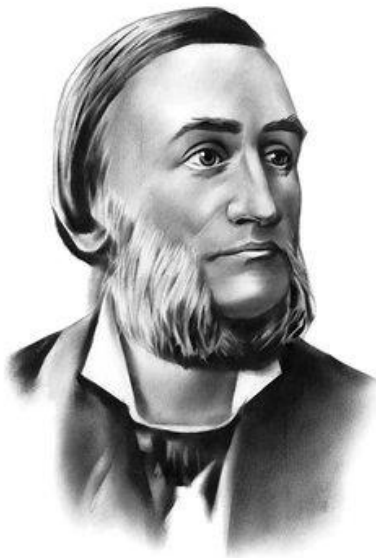
Намалюй веселку. На кожному кольорі веселки напиши найбільш цікаві рядки з прочитаних гуморесок. Обміняйся з товаришем по парті: хто швидше впізнає гумореску?

IV. Вправа «Баскетбол»

- Намалюй кілька м'ячиків; на кожному запиши рису характеру людини, яку висміює П. Глазовий у своїх гуморесках. Відправ м'ячі у баскетбольний кошик. У кого більше?
- **Підсумок:** які з негативних рис людина може виправити і яким чином?

Леонід Глібов

БАЙКИ

I Вправа «Моделювання» (5 клас, акровірш «Хто вона?»)

- У цьому вірші є такі слова: «*І здалеку бистренько вона до нас прибуде*».

Доберіть синоніми до виділеного слова з наступних речень:

- *Прудко зайчик під кущем стрибав, хитрої лисички він не помічав.*
- *Дівчина одягнула кожушок і швидко вийшла з хати.*
- *Василько прожогом кинувся до брата.*
- *Спортсмени чимдуж мчалися до фінішу.*
- *Швидко час минає та не швидко справа робиться.*
- *Виконане похапцем завдання не виявилось зразковим.*

- Змодельювати квітку, написавши на пелюстках правильну відповідь.

- На «сердечку» квітки написати назву твору.

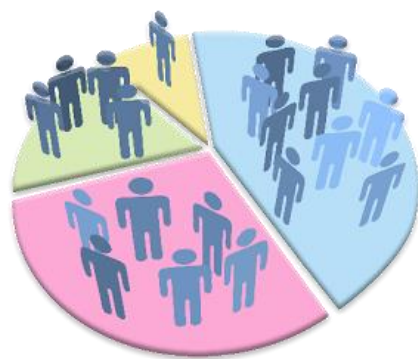

II Вправа «Життєва валіза» (6 клас)

- Яку ідею з байки Л. Глібова «Муха і бджола» ви поклали б у свою життєву валізу і чому?

Учні працюють у 4-х групах, обговорюють і записують свої думки на аркушах паперу, складають до конверта-валізи; після озвучення змісту

обмінюються враженнями, ставлять запитання, обирається кращий варіант відповіді.

III Вправа «Чотири кути»

Обери вислів Л. Глібова, який найбільше сподобався:

1. *«Коли любиш – люби серцем, а не язиком»*
2. *«Дурний порядок – дурне діло»*
3. *«Панібратство шкодить»*
4. *«А все ж таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслугі»*

Кожен учасник обирає вислів до вподоби. Група створює зв'язний текст за змістом афоризмів. Після озвучення вчитель пропонує перейти в той кут, де прозвучав найбільш вдалий сюжет.

IV Вправа «Діалог із мудрецем»

N1

- Яке лексичне значення слова «товариство»?
- Яка проблема може зруйнувати, розірвати коло друзів?
- Пояснисть зміст рядків з байки Л. Глібова «Лебідь, щука і Рак»:

*У товаристві лад – усяк тому радіє,
Безладдя лихо діє...*

N2

- Чи завжди треба говорити людині правду в очі?
- Які прислів'я про правду ви знаєте?
- Як називається казка, де правда торжествує?
- Прокоментувати рядки з байки Л. Глібова «Щука»:

Як не мудруй, а правди ніде діти...

N3

- Чи повинне розходитися слово зі справою?
- Як називають людей, які говорять одне, а роблять зовсім інше?
- Чи зустрічалися ви з підступністю у своєму житті?
- Прокоментуйте рядки з байки Л. Глібова «Вовк та зозуля»:

*Є й між людьми такі вовки –
Про других – де тобі, як виють,
А самі ж лиха діють.*

N4

- Що означає фразеологізм «пир'ячко на пиці»?
- Доберіть синонім до слова «пика». Якого відтінку надає автор цьому слову?
- До якого прислів'я ви б порадили звернутися Лисиці?
- Прокоментуйте рядки з байки Л. Глібова «Лисиця і Ховрах»:

*Ховрах мовляє до Лисиці:
— Був гріх, частенько бачив я
У тебе пир'ячко на пиці.*

V Вправа «Детективне агентство»

1. Учні розподіляються на три групи:

- 1 – знавці творчості Л. Глібова готують питання за вивченими творами й біографією байкаря;
- 2, 3 – повторюють вивчений матеріал з теми.

2. Діти утворюють два кола і відповідають на питання знавців.

3. Обираються по 2 учні з кожного кола, які дали найбільше правильних відповідей. Їм пропонується утворити детективні агентства, розслідувати злочини Щуки і Лисиці, винести

справедливий вирок.

4. Озвучення й оцінка результатів роботи.

VI Вправа «Сенкан»

Глібов

Лагідний, мудрий

Пише, смішить, повчає

Щиро любить своїх читачів

Байкар

Щука

Жорстока, підступна

Полює, розкошує, шле

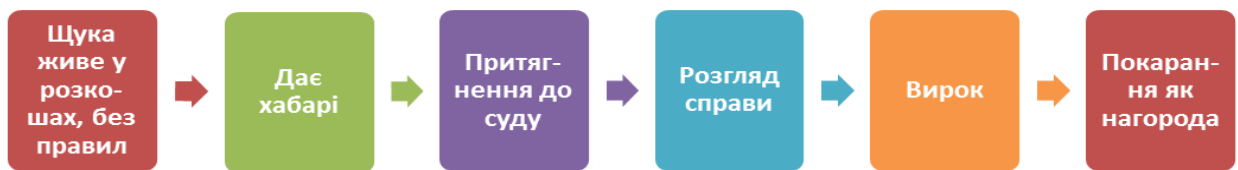
Віряють у свою безкарність
Катюга

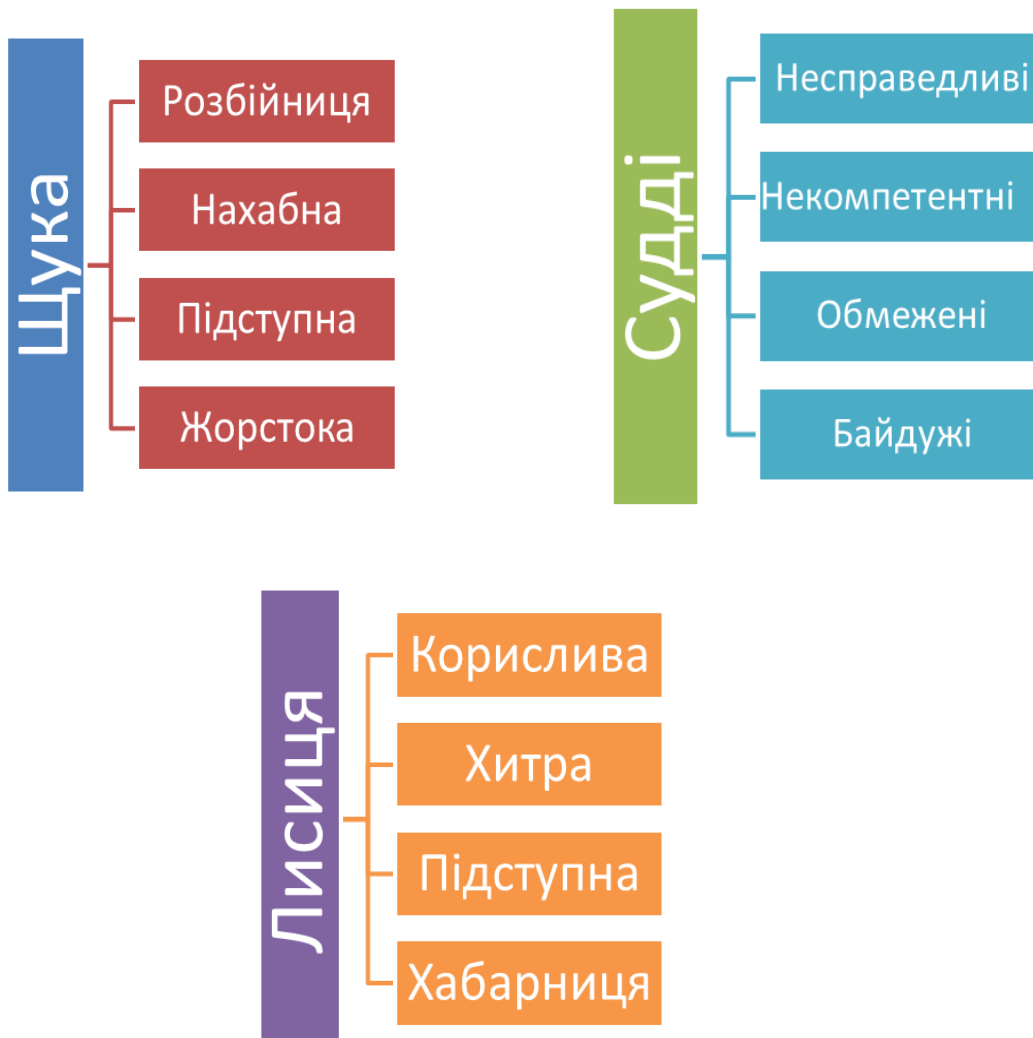
Лисиця

Хитра, підступна
Покриває, судить, випускає
Дбає про свої інтереси
Жалібниця

VII Вправа «Структурно-логічна схема» (до байки Л. Глібова «Щука»)

VIII Вправа «Асоціативний кущ» (байка» Щука»)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. О. І. Пометун, Л. І. Пирожено «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» – Київ, 2004 р.
2. О. М. Пехота «Освітні технології» – Київ, 2001 р.
3. Н. Л. Наволокова «Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій» – Харків, 2010 р.
4. Матеріали про принципи європейської освіти – Інтернет-ресурс www.eu-edu.org